

3. Yasama Yılına Başlamasına Doğru AKP

Dr. Emre Erdoğan

3 Ağustos 2004

Kasım 2002’de yapılan erken seçimlerden birinci parti olarak çıkan ve ülkenin 11 yıldır uzak kaldığı tek parti hükümetini kurmayı başaran AKP, 2. yasama yılının tamamlandığı bugünlerde siyasi sahnedeki yerini koruyor gibi gözükmektedir.

AKP’nin Kasım 2002 seçim başarısının altında yatan en önemli nedenin Şubat 2001 krizi sonrasında, zaten varolan yapıyla sorunlu bir güven ilişkisine sahip olan seçmenin yeni/denenmemiş sıfatıyla feshedilmiş Fazilet Partisi’nin “yenilikçi” kadrolarına desteğini vermesi olduğu konusunda çoğu kişi hem fikirdir. Her ne kadar MNP-MSP-RP-FP çizgisinin dindar vurgusunu taşısa da AKP pragmatik, uzlaşmacı ve siyasi yelpazenin merkez-sağına yerleşmeye aday bir siyasi parti olarak tanımlanmıştır. Bu nedenle, AKP’yi değerlendirirken partinin bir seçmen koalisyonu olarak doğduğunu ve bunu gerçek bir parti tabanına dönüştürüp dönüştüremeyeceğine dikkat etmek de yarar bulunmaktadır.

Ekonomik Gelişmeler ve AKP:

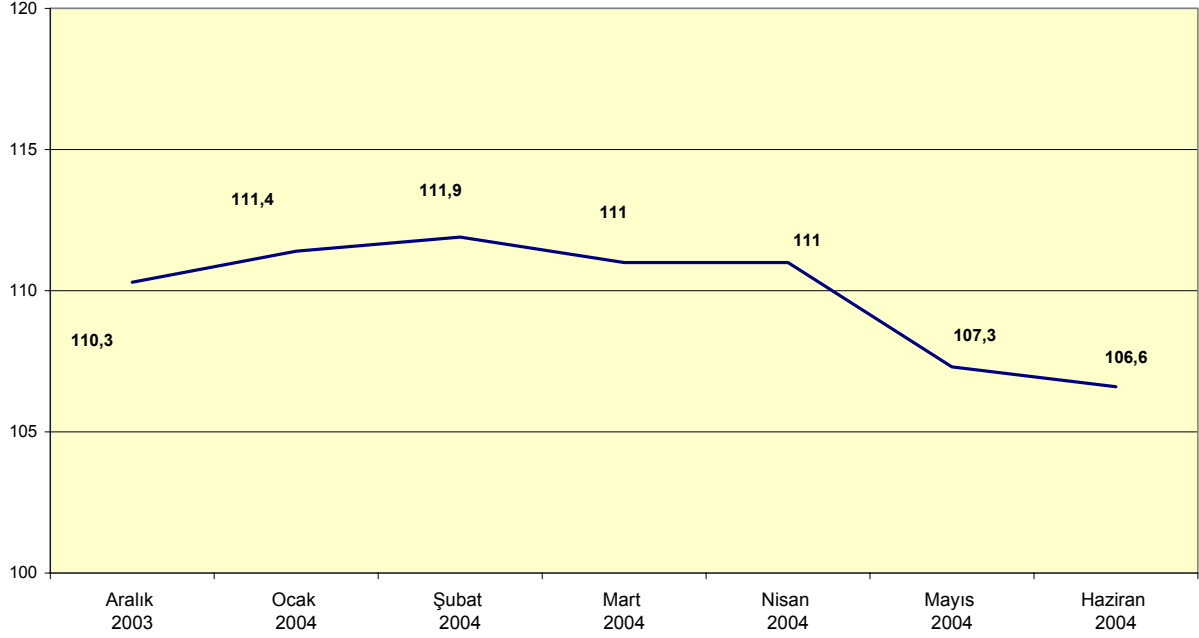
AKP’nin iktidara yürüdüğü Temmuz 2001-Kasım 2002 dönemi, Türk toplumunun kriz sonrası travmasının en yoğun olduğu dönem olarak tanımlanabilir. Bir gecede yaşanan kayda değer devalüasyon, ekonomik belirsizlik ve finansal krizin ekonomik krize dönüşmesi ve 600 binden fazla kişinin işsiz kalması bu dönemin akılda kalan anılarıdır. AKP, iktidar partileri DSP, ANAP ve MHP’nin bu travmanın bedelini ödedikleri; muhalefet partileri DYP ve CHP’nin ise daha önceki iktidar dönemlerindeki itibar kayıplarından dolayı iktidara aday olamadıkları bir dönemde kurulmanın avantajını yaşadı.

Bu nedenle, seçmen gözünde AKP 25 yıldır süregiden ekonomik istikrarsızlığın başlıca nedeni olan siyasi istikrarsızlık sorununa bir çözümdü.

Son iki yıllık performansa bakıldığı zaman, IMF dayatması olsun ya da olmasın, AKP ekonomik istikrarsızlık sorununda kayda değer bir başarı göstermiştir. Enflasyon oranları yıllık yüzde 10 civarındadır, IMF gözden geçirmeleri sorunsuz yaşanmaktadır ve IMF programı sona erdiğinde ekonomik dengelerin bozulmayacağına dair siyasi otoriteler taahhütte bulunmaktadır. Yıllarca ülkenin en önemli sorunu olan enflasyon/hayat pahalılığı da kamuoyu anketlerinde geri planda kalmaktadır. Dış faktörlerde kritik bir değişim olmadığı sürece enflasyon hedefinin tutturulması beklenmektedir.

Ancak, AKP'nin seçmen karşısındaki tek yükümlülüğü enflasyonu düşürmek değildir. 25 yıldır ekonomik istikrarsızlık içinde yaşayan Türk seçmeni, bu süreçte kaybettiği ekonomik gücünü yeniden kazanmak arzusu içindedir. Buna, 2001 krizi sonrasında işsiz kalmış, tüketimini ertelemiş ve gelecek korkusu içine girmiş seçmenlerin talebi de eklendiğinde, AKP'nin ekonomik canlılık konusunu öncelikleri arasına alması kaçınılmazdır.

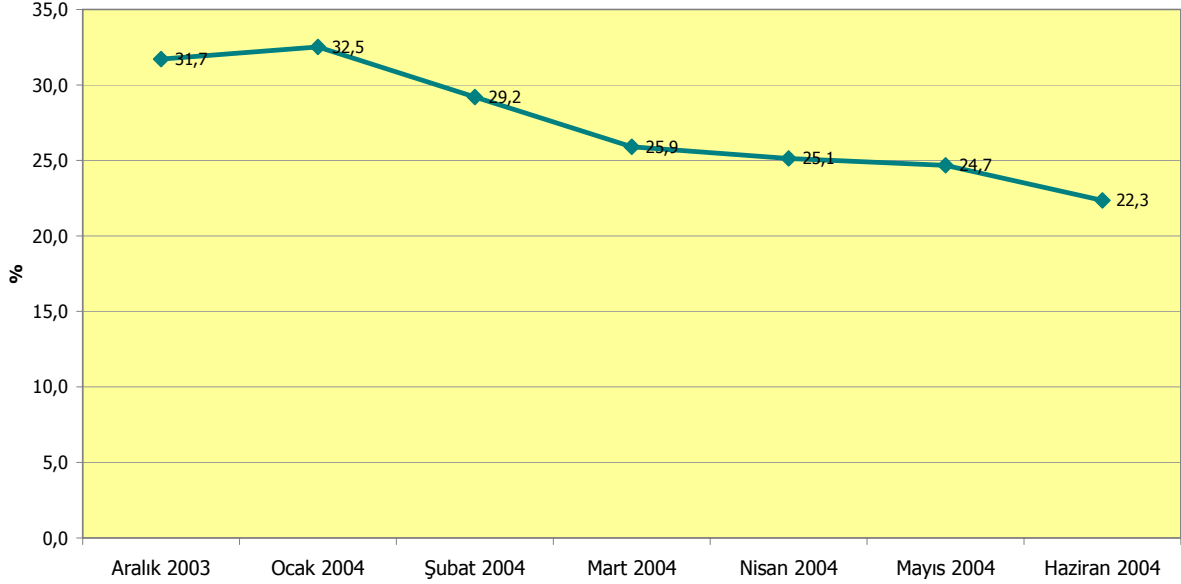
Tüketici Güven Endeksi

Devlet İstatistik Enstitüsü'nün yayınladığı Tüketici Güven Endeksi Aralık 2003'ten bu yana ekonominin gidişatı üzerine kamuoyunun algısını göstermektedir. Bu rakamlara göre Ocak ve Şubat aylarında kısmen yükselen güven endeksi Haziran ayında düşmüştür ancak aradaki fark kayda değer değildir. Diğer endikatörlere bakacak olursak:

- Tüketicilerin sadece yüzde 27'si son altı ayda ekonomik durumunun kötüye gittiğini belirtmektedir.
- Yine sadece yüzde 22'si gelecek altı ayda ekonomik durumun kötüleşeceğini düşünmektedir.
- Ülkenin ekonomik durumunun kötüye gideceğini düşünenlerin oranı yaklaşık 3 puanlık artışla yüzde 15'ten yüzde 18'e yükselmiştir. Ancak bu artış istatistiksel olarak pek de anlamlı sayılmamaktadır.

Türkiye'de İş Bulma Olanakları (Artacak Diyenlerin Oranı)

Yukarıda bahsettiğimiz gibi AKP'nin ekonomik büyüme konusunda karşılaşıcağı seçmen baskısının göstergelerinden biri önümüzdeki altı ay içerisinde Türkiye'de iş bulma olanaklarının artacağını düşünenlerin oranında son 6 ay içerisinde yaşanan 9 puanlık düşmedir. Düşük enflasyon ortamında ekonomik durgunluk, AKP'nin seçmen koalisyonunu seçmen tabanına dönüştürmesinde önemli bir engel oluşturacaktır.

AKP için bu sorun önümüzdeki üç yıl içerisinde daha da kritik hale gelecektir. IMF yönlendirmeli yeniden yapılanma programı, 2001'den bu yana geleneksel popülizm araçlarını neredeyse devre dışı bırakmıştır. Tarım sektörüne yönelik sübvansiyonlar yoka indirgenmiştir ayrıca AB uyum süreci nedeniyle sübvansiyonlar yoluyla ekonomik canlandırma stratejisi geçerli değildir. Öte yandan, devletin kamu harcamalarını istihdam ya da yatırım yoluyla arttırması ve ekonomik canlılık sağlaması olanaksız gözükmektedir. Bütçede öngörülen faiz dışı fazla oranı herhangi bir kamu yatırımını neredeyse olanaksız kılmaktadır. Merkez Bankası'nın bağımsızlığı ve Başkan'ın ortodoks

para politikalarına bağıllığı, para basmayı da engellemektedir. Ayrıca son kamu yönetimleri reformu, belediyelerin hazine garantisiyle borçlanmalarını da engellemekte, böylelikle 1984-1989 döneminde yaşanan yerel yönetimler marifetiyle ekonomik popülizm yolu tamamıyla kapanmaktadır.

Bu çerçeve içerisinde AKP'nin ekonomik canlılığı sağlayabilmesinin yegane yolunun yatırımları canlandırmak ve teşvik etmek olduğu açıktır. Son 10 yılda düşen özel yatırım oranlarını yükseltmek ve yastık altında duran ya da hazine bonolarında yatan tasarrufların reel sektöre yatırıma ve ekonomik canlılığa dönüşmesi önemli politika hedeflerinden olmaktadır. Son dönemde getirilen yatırım teşviklerinin ardındaki mantık yerel sermayeyi harekete geçirmektir.

İkinci alternatif ise yabancı sermayeyi ülkeye çekebilmek olarak gözükmektedir. Genel olarak bakıldığında Türkiye yabancı sermaye açısından fazla cazip bir ülke değildir. Toplam 35 milyar dolar olan doğrudan yabancı sermaye yatırımları, 1990'lardan beri yıllık 2 milyar dolar civarında bir ortalamaya sahiptir. Bu rakamın yükselmesi için 2001 Yeniden Yapılanma programı çerçevesinde yabancı sermayeyi teşvik için yeni yasal düzenlemeler yapılmıştır. Günümüzde Türkiye dünyanın en liberal yabancı sermaye düzenlemelerine sahip ülkelerden biri olarak sayılmaktadır. Ancak iyi bilindiği üzere yabancı sermayeyi ülkeye çeken en önemli unsurlardan biri siyasal ve ekonomik istikrardır. Bu nedenle ekonomik istikrarın sağlanması ve olası bir AB üyeliği yolu; AKP'nin ekonomik canlanma politikasına kayda değer katkıda bulunacaktır.

Siyasal Kırılımlar:

Kronolojik bir raslantı sonucunda AKP hükümetinin kurulur kurulmaz AB üyelik süreciyle karşı karşıya gelmesi, AKP iktidarına damgasını vuran en önemli dönüm noktalarından biri oldu. İslamcı geçmişinin dış politik izlenimlerini taşıyan AKP, bir aydan kısa bir süre içerisinde bu imajı yerle bir ederek Türk siyasal sahnesinin en Avrupaperest partisi olarak sahnede yerini aldı. Gül hükümetinin, Erdoğan takviyeli Avrupa Birliği'ne tam üyelik için

yoğun çabaları ilk başta "takiyye" olarak nitelendirilse de; son iki yıl AKP'nin bir toplumsal proje olarak Avrupa Birliği'ne inançları konusundaki şüpheleri yoka indirdi.

Son iki yılda Meclis'ten geçen ve DGM'lerin kaldırılmasına kadar uzanan bir dizi uyum yasasının yanısıra AKP liderliğinin üç ayağından en az ikisinin – Bülent Arınç'ı dışarıda bırakabiliriz- sürekli AB projesine inançlarını yinelemeleri AKP'nin reel politika esnekliğini çok iyi göstermektedir. Kıbrıs konusunda geçmişteki hiç bir hükümetin göze alamadığı bir radikal pozisyonun alınıp Rauf Denktaş'tan Ankara desteğinin çekilmesi, AKP'nin dış politika konusunda daha kalın çizgilerle davranabileceğini gösterdi. Her ne kadar AKP'nin Türkiye'nin "establishment"ının kabul etmeyeceği siyasa tercihlerini uygulayabileceğini öne sürmek aşırı iyimserlik olursa da; siyasal iktidarın ilk defa otonom politikalar önerebileceğini de göstermiştir.

Aralık 2004'te tarih verilip verilmeyeceği henüz belli olmasa da, Avrupa Birliği'ne 2010'lu yıllarda gerçekleşecek tam üyelik Türkiye'de üzerinde durulan tek toplumsal proje olarak görülmektedir.

Yapılan araştırmalar seçmenlerin yüzde 75'ine yakın bir oranın olası bir referandumda AB'ye tam üyelik yolunda oy kullanacaklarını, yüzde 70'inden fazlasının AB'ye tam üyeliğin iyi bir şey olduğunu düşündüklerini göstermektedir. En son yapılan bir kamuoyu araştırmasına göre seçmenlerin yüzde 55'i hükümetin AB üyeliğine yönelik çabalarını olumlu bulmaktadır. Bu açıdan AKP'nin bir toplumsal konsensus noktası bulduğunu söylemek yanlış olmayacaktır.

Aralık 2004 Türkiye için olduğu kadar AKP açısından kritik bir dönüm noktası olacaktır. Olası bir müzakerelerin başlaması kararı, bir tarih verilmesi de AKP'nin çabalarının karşılığını almasını sağlayacaktır. Eğer tarih verilmezse; bazı kesimler AKP'nin bundan zararlı çıkacağını düşünse de, seçmenin daha

pragmatik davranacağı ve yukarıda bahsedilen parametrelerde iyileşme görülürse desteğini devam ettireceği açıktır.

AKP'nin önünde duran ve bir şekilde yüzleşmesi gereken sorun da "Türban" sorunudur. AKP'nin geleneksel seçmen tabanı olarak addedilen muhafazakar kesimlerin kamusal alanda türban kullanımı konusunda özellikle de türbanlı öğrencilerin yüksek öğrenim hakkı konusunda duyarlı olduğu açıktır. AKP, her ne kadar fazla altını çizmese de bu konuda türbanlılara daha fazla özgürlük tanıma taraftarı olacağını seçim kampanyası sürecinde belirtmişti. Ancak iktidarının ikinci yasama yılı tamamlanırken bu konuda olumlu herhangi bir adım atılmamış, ufak denemeler ve güç gösterileriyle yetinilmiştir. Pragmatik AKP liderliği iktidarda kalabilmeyi ve seçim zaferini kalıcı bir iktidara dönüştürebilmeyi, "establishment"ın aşırı önem verdiği semboller konusunda radikal adımlar atmama yolundan geçtiğinin farkındadır. Bu nedenle imam hatipler konusunda olduğu gibi türban konusunda da güç zorlamaları yapılsa da, nihai analizde AKP durumu kendi tabanına "yapamadık" diyerek açıklaması zor olmayacaktır.

Eğer ekonomik alanda başarısızlıkla karşılaşılırsa, AKP'nin en azından kendi tabanını korumak için radikalleşmesi ve bu sembolik konulara sahip çıkması da kaçınılmaz olacaktır. Ama ekonomi ve dış siyaset alanlarında başarılı bir AKP'nin radikalleşmesini beklemek gerçekçi değildir.

Ve diğerleri...

Türkiye'nin yakın tarihini inceleyen sosyal bilimciler için 1980-2002 döneminin son derece şaşırtıcı olduğu açıktır. Özellikle de 1991'den itibaren ülkenin bundan sonra koalisyonlarla yönetileceğinden emin olanların bugün AKP'nin en az bir dönem daha sürecek tek parti iktidarından bahsetmeleri daha şaşırtıcıdır.

Ülkenin yaşadığı hızlı dönüşüm, biribiri ardına gelen siyasal iktidarların ekonomik ve siyasal konulardaki başarısızlığı, parçalanmışlık örneği olarak

gösterilen Türk parti siyasetinin olası bir egemen parti iktidarına dönüşmesine yol açmıştır. Bu perspektiften bakıldığında siyaset sahnesinin diğer aktörlerinin kaderlerinin AKP'nin performansına bağlı olduğunu söylemek yanlış olmayacaktır.

Siyaset sahnesinin güçlü ve üzerinde durulmaya değer ikinci aktörü CHP'dir. Kemalist geçmişine ve 1991-95 arasındaki SHP adı altındaki kötü iktidar deneyimine karşın Kemal Derviş kredisi sayesinde Kasım 2002'de yüzde 18 oy alan CHP, ortada kayda değer tek muhalefet partisi olması nedeniyle Mart 2004'te de aynı oy oranını korumuştur. CHP liderliği bu durumu başarı olarak addedip kapalı kurultayda delege desteği almış olsa da, partinin ciddi bir krizle karşı karşıya olduğu açıktır. Yaklaşık 10 yıldır parlamento dışında kalan, işgal ettiği siyasal kanatta başka hiçbir rakibi olmayan bir siyasal partinin elinde tuttuğu kritik belediyelerden bazılarını bile kaybetmesi başarısızlık olarak kabul edilmelidir. Baykal'ın başarısız bulunmasının nedeni oy oranını koruması değil, yeni bir toplumsal proje önererek arttıramamasıdır.

CHP'nin önümüzdeki dönemde hızlı bir dönüşüm yaşamayı beklenmemelidir. Tamamıyla lider kontrolünde bir siyasi parti olan –ki 1980 öncesinde de farklı değildi- CHP'nin toplumdan gelen değişim isteğine kulak vererek liderini değiştirmesi olası değildir. Herhangi bir muhalifin Baykal'la yarışıp seçim kazanmasını beklemek gerçekçi olmayacaktır. CHP'de liderlik değişimi ancak Baykal'ın kendiliğinden çekilmesi ile mümkün olacaktır. Bu siyaset denkleminin değişmeyen bir parametresidir.

Bu verili alındığında; CHP'de lider adayı olarak ismi geçenlerin önünde iki alternatif yol durmaktadır. Baykal'ın çekilmesini beklemek ya da çekilmeye ikna etmek ve o zamana kadar alternatif başkan adayı olarak sahnede kalabilmek –Mustafa Sarıgül'ün izlediği strateji budur- ya da karşısına açıkça çıkmak, yenilmek; partide kalarak muhalefete devam etmek ki Baykal

sonrası dönemde güç sahibi olabilmek –karşısına açıkça çıkmasa da Derviş bu stratejiyi izlemektedir-.

Bunun haricinde ayrılıp parti kurmak, kurulacak yeni partinin asla CHP'nin maddi kaynaklarına sahip olmaması nedeniyle gerçekçi değildir. Ayrıca Türk siyasal tarihinde ayrılıp parti kurmanın başarılı olduğu herhangi bir örnek yoktur. Ayrılıp parti kuranların ajandasında mutlaka CHP'ye ve onun maddi kaynaklarına yeniden dönmek bulunmaktadır.

Ne zaman geleceği belli olmayan CHP'de Baykal sonrası dönemin karışık olacağı açıktır. Ancak siyasal başarı getirip getirmeyeceği tartışma konusudur. Bugün Türkiye'de siyasal aktörlerin başarısı iktidar partisinin başarısızlığına endekslenmiş durumdadır.

Siyasi yelpazenin diğer aktörlerine gelince, DYP ve MHP'nin gelecek dönemin parlamentoda temsil edilmeye aday partileri olarak görebiliriz. Mehmet Ağar yönetiminde yeni bir dinamizm kazanan DYP, geleneksel tabanıyla barışmıştır. Ancak bu taban, DYP'yi iktidara getirecek hacime sahip değildir. Bu nedenle DYP'nin AKP döneminin mutsuzlarına hitap edebilmesi gerekmektedir ve ne yazık ki bugüne kadar böyle bir elastikiyetin ipuçları görülmemektedir. 1991-95 ve 1997-99 dönemindeki Çiller deneyimi DYP'nin kentlerden oy almasını neredeyse olanaksız hale getirmiştir. DYP'nin inandırıcı bir şekilde merkez sağı temsil eden ve AKP'nin olası mağdurlarını çeken bir siyasi hareket olması imkansızdır.

MHP de benzer bir yapısal sorundan muzdariptir. 1999 seçimlerindeki yüzde 18'lik zafer, MHP tarihinde bir zirve olarak görülecektir. MHP liderliği 2002 yenilgisi – ki aslında kendi tabanlarının büyüklüğü de bu kadardır- sonrasında öz eleştiri yapmadığı gibi bugün de aşırı milliyetçi vurgulardan başka bir söylem gütmemektedir. AB karşıtlığı, Kıbrıs'ta Denктаşçılık gibi siyasa tercihlerinin toplumdan teveccüh görmeyeceği açıktır.

Fazilet Partisi'nin diğer evladı SP'nin ise AKP'nin sağında her zaman tehdit oluşturacağı açıktır. Ancak bu oluşumun yüzde 5'i geçmesi ve bir iktidar alternatifi olmasını beklemek açık bir safdillik olacaktır.